

ISUS I REVOLUCIJA

Dr Celestin TOMIĆ

Da li je Isus iz Nazareta bio društveni, religiozni, politički revolucionar? Ovo pitanje postavlja mnogi u sadašnjem trenutku. Pitanje delikatno i škakljivo. Raznovrsne nepravde i nasilja, vjerske i rasne borbe, ratovi i glad uznemiruju iskrene borce pravde, ljubavi, mira u svijetu. Nestrljivi, nemirni duhovi pokušavaju opravdati svoje zalaganje za otvorenu, oružanu borbu protiv nepravda, nasilja, porobljavanja svake vrste pozivajući se na Isusa i na njegovu nauku. I žele prikazati Isusa kao revolucionara, kao političara, kao društvenog osporavatelja. Jedni dobronamjerno, drugi u nastojanju da posve poruše njegovo poslanje i njegovo djelo.

I. ISUS I REVOLUCIONARI NJEGOVA VREMENA

Isusa je već H. S. Reimarus povezo sa zelotima i pokušao ga prikazati kao borca za slobodu koji je htio svoj narod osloboditi od rimskog jarma, te je zato bio osuđen od Rimljana.¹ Za njim su i neki drugi htjeli prikazati Isusa kao rušitelja društvene, političke, tuđinske vlasti. Poslije kumranskih otkrića tu teoriju neki obnavljaju i nastoje je i »dokazati«. J. Carmichael povezuje Isusa sa zelotima i predstavlja ga kao pripadnika zelotske stranke i političkog revolucionara.² Napose to nastoji dokazati novinar Johannes Lehmann. U trinaest svojih predavanja na njemačkom radiju, koja je zatim tiskao u reviji »Stern« i izdao kao zasebno djelo »Jesus-Report«,³ tvrdi da je Isus bio blizak zelotima, njihov čovjek, te umro kao onaj koji je htio srušiti državnu vlast, religiozne i društvene institucije što su ih držali saduceji, Rimljani i bogataši. Zeloti ne bi bili drugo nego kumranski eseni koji u svojim spisima otkrivaju revolucionarne ideje. Evanđelja, Crkve, teologije iskrivili su, po Lehmannu, povijesnu osobu Isusa Krista. Sve je to velika laž i izmišljotina, falsifikat od A do Ž. Isus Krist kojeg Crkva propovijeda nema ništa zajedničkog s povijesnim Kristom.⁴

¹ G. E. LESSING, *Vom Zwecke Jesu und seiner Jünger*, 1774.

² J. CARMICHAEL, *Leben und Tod des Jesus von Nazaret*, München 1965.

³ J. LEHMANN, *Jesus-Report*, Protokoll einer Verfälschung, Düsseldorf 1970.

⁴ RABBI J., *Eine Auseinandersetzung mit Johannes Lehmann*, von R. Schnackenburg, K. Müller, G. Dautzenberg, Würzburg 1970;

J. GNILKA, *Jesus — ein Essener?*; A. STEINER, *Blick hinter die Kulissen*; F. F. SHIERSE, *Jesus und Paulus: u Bibel und Kirche*, 1(1971) str. 1—11. Usp. M. HENGEL, *Was Jesus Revolutionär*, Stuttgart 1970;

O. CULLMANN, *Jesus und die Revolutionären seiner Zeit*, Tübingen 197 .

1. Tko su zeloti

God. 587. babilonski kralj Nabukodonozor ruši Jeruzalem i Hram i odvodi narod u babilonsko sužanjstvo. Židovi ostaju bez države, bez svoje dinastije, bez hrama. Istina, god. 538. počinje veliki povratak u Obećanu zemlju, podižu Hram i Grad, obnavljaju kult, ali Judeja nije više samostalna zemlja, nego mala pokrajina bez značenja unutar jedne perzijske satrapije.

Aleksandar Veliki ruši Perzijsko Carstvo i osvaja Palestinu. Židovi su samo izmijenili gospodare. Ostaju i dalje ovisni o nasljednicima Aleksandra Velikog i uživaju malu slobodu, koliko im je njihovi gospodari daju. Do 197. god. Judeja je pod Egiptom. Ptolomejevići su dosta liberalni u upravljanju narodima. Židovi slobodno mogu živjeti prema svome Zakonu. God. 197. Judeja pada pod vlast Sirije. Seleukovići žele stvoriti jedinstvenu državu i nastoje da se i Židovi pretope u pogane i Grke kao i ostali narodi. Antioh IV. Epifan pokušava to provesti silom. God. 167. zabranjuje Židovima Zakon i obrede, i uvodi poganski kult Jupitera Olimpijskog u Hramu. Nastaje veliki progon. Svećenik Matatija sa svojih pet sinova diže pobunu. Nakon njegove smrti njegov sin Juda Makabejac god. 164. uspije osloboditi Hram i obnoviti žrtve. Juda Makabejac izvojeva religioznu slobodu svome narodu. Njegovi nasljednici, brat mu Jonatan izvojeva političku slobodu, a drugi brat Šimun nacionalnu slobodu. Judeja je opet slobodna, ima svoju dinastiju. Ipak pravovjerni Židovi ne priznaju tu čudnu spregu svećenika i kralja u rukama odviše svjetovnih vladara, potomaka Makabejaca, koje povijest naziva Hasmonejcima.

Tu blijedu slobodu dokinu Rimljani. Pompej god. 63. pr. Krista osvaja Jeruzalem i Palestina ulazi u područje Rimskog Carstva. Tuđinac, Idu mejac Herod, svojom diplomacijom uspije da ga Rim imenuje kraljem Palestine (37.—4. pr. K.). Pri koncu svoga života pokaza Herod neobično krvološtvo, divljanje i zvjerstvo prema svojim protivnicima, ne štedeći ni svoju djecu. Poslije njegove smrti na raznim stranama izbijaju neredi koje njegov nasljednik u Judeji Arhelaj i rimski zapovjednik Kvintilije Var uguše u krvi. Na tisuće pobunjenika pribijeno je na križeve po svim stranama Palestine. U tim burnim danima pojavljuju se *zeloti*, fanatički borci za slobodu. Njihov početak povezuje se uz ime Jude iz Gamale ili Galilejca (Dj 5, 37) koji je prvi podigao oružanu pobunu i osvojio važnu utvrdu Seforis u Galileji. Prema Josipu Flaviju pobuna je izbila 6. god. po K. kad je car August, nakon što je smijenio Arhelaja, poslao u Judeju bivšeg konzula Kvirina da popiše i rasproda Arhelajeva dobra. Židovi se ispočetka tome usprotive smatrajući to porobljavanjem naroda. Ali kasnije popuste. No Juda Galilejac podiže narod na oružanu pobunu, smatrajući da je popis pučanstva otvoreno ropstvo i da je protiv Zakona priznati čovjeka za svog gospodara, jer Jahve jedini stvarni vladar Izraela.⁵ U to burno,

⁵ Još nije riješeno pitanje da li je postojao jedan Juda ili dvojica: prvi, koji je podigao pobunu poslije smrti Herodove, sin Eleazara kojeg je Herod ubio. Ovaj je navodno podigao ustanak 4. g. pr. K., kad je Sabin, upravitelj Augustovih dobara u Siriji, došao u Jeruzalem da uspostavi financijsko stanje Herodova kraljevstva. Tada se podiže taj Juda Galilejac i započne oružanu pobunu protiv Rimljana koju u krvi uguši Kvintilije Var pribivši 2.000 pobunjenika na križ. Drugi Juda podigao je navodno pobunu 6. g. po K., kad je legat Kvirin došao u Judeju nakon svrgnuća Arhelaja da popiše njegova dobra. I tada izbjie pobuna koju su predvodili Juda i farizej Sadok, i nju također uguši rimska vojska. Usp. JOSIP FLAVIJE: *Antiq.* (17,10.) s: *Bel.* 6,8,1; Dj 5,37. DANIEL-ROPS, *Jésus en son temps*, Paris 1955, posebno 159,166,460; J. BRIGHT, *Geschichte Israel*, Düsseldorf 1966, 499s; U. HÖLZMEISTER, *Historia aetatis Novi Testamenti*, Romae 1948, 263s; M. SIMON, *Die jüdische Sekter zur Zeit Christi*, Einsiedeln 1964.

prevratničko vrijeme stvara se religiozno-fanatički pokret koji priznaje samo apsolutno Božje gospodstvo (teokraciju) u Izraelu i to želi ostvariti vlastitim snagama, ne isključujući izvanredni Božji zahvat.

U vrijeme evanđeosko zeloti imaju velik broj pristaša. Zauzeti su za Hram a sklona im je i svećenička klasa. Igraju vodeću političku ulogu u vrijeme prvog (66.—70. po K.) i drugog židovskog ustanka (132.—135.). Oni su uvukli narod u bezizlaznu borbu protiv Rimljana.

Eseni—zeloti—sikarijci

Kumransko nam je otkriće ponešto osvijetlilo to burno, napeto i složeno razdoblje u kojem se rađa kršćanstvo. Ostaju i dalje još mnoga pitanja s obzirom na široko pluralističko židovstvo prije razorenja Jeruzalema.

Iz kumranskih rukopisa sigurno je da kumranska zajednica nije zajednica zelota. Kumransku zajednicu i zelote pokušao je izjednačiti profesor povijesti Cecil Roth god. 1958. On zaključuje: »Učitelj pravednosti ne može biti drugi nego Menahem Ben Jehuda, vođa zelota, koga je godine 66. po Kr. ubila frakcija svećenika u Jeruzalemu, ili njegov nećak i nasljednik Eleazar Ben Jair, koji je surađivao s njime, ali ga je nadživio; »sektu« čiji centar bijaše u Kumranu treba poistovjetiti s njihovim sljedbenicima, zelotima; uloga, djelovanje, pogled na svijet i povijest stranke zelota prema tome se vrlo razlikuje od onoga što se prije pretpostavljalo, i njihova se povijest mora nanovo napisati.«⁶ Tu teoriju prihvaća i J. Lehmann. »I pored sjajne argumentacije i svog velikog ugleda, prof. Roth do danas nije stekao mnogo sljedbenika u svom pokušaju da Zajedništvo poistovjeti sa strankama zelota, tih ultrakonzervativnih borbenih fanatika koji su svoju povijest zapečatili vlastitom krvlju, počinivši skupno samoubojstvo kad im je pri obrani tvrđave Masade od Rimljana nestalo vode.«⁷

Moramo dobro lučiti esene i zelote. Dobro ih razlikuje Josip Flavije u svojim spisima. On zelote naziva četvrtom »filozofijom«, strankom u Judeji uz esene, farizeje i saduceje. I kumranski nam spisi potvrđuju da su *eseni* miroljubivi pustinjaci koji u pustinji čekaju »konac dana«, pobožni apokaliptičari koji su miroljubivi i nastavljaju tradiciju hasideja; oni čekaju izvanredni Božji zahvat koji će donijeti konačnu pobjedu dobrih — »sinova svjetla« — nad zlima — »sinovima tame«, iako su se nekoji pokazali borbeni u prvom ustanku (g. 66.—70. po K.). Josip Flavije spominje nekog esena Ivana kao vođu protiv Rimljana⁸ i govori o mučenju esena od strane Rimljana,⁹ ipak, to je protiv njihova duha koji nam se otkriva u njihovim pravilima a posebno u njihovim apokaliptičkim spisima.

Zeloti nisu isto što i *sikarijci*, iako su s njima bili povezani. Ovi su dobili ime po malom bodežu (sica) koji nose pod odijelom i napadaju Rimljane, ne ustručavajući se potajnim ubojstvima osvetiti svojim protivnicima (usp. Dj 21, 38). Smatraju sebe baštinicima starih zelota i po-

⁶ C. ROTH, *The Dead Sea Scrolls, A New Historical Approach*, New York 1958, 69. E. WERBER, *Kršćanstvo prije Krista?*, Zagreb 1972, str. 60.

⁷ E. WERBER, *nav. dj.*, str. 60

⁸ JOSIP FLAVIJE, *Bel.* 2,8,10

⁹ JOSIP FLAVIJE, *Bel.* 2,20,4

javljuju se kao krajni ekstremisti te stranke. Polako se odvajaju i stvaraju svoju stranku. obračun između zelota i sikarijaca odigrao se u Hramu god. 66. Menahem, sin Jude Galilejca, uđe u kraljevskom odijelu u Hram i zatraži da mu se iskažu mesijanske počasti. Nasta krvav obračun između zelota i sikarijaca koji završi umorstvom Menahema. Mnogi tumači evanđelja vide u tome onu »groznu pustoš« o kojoj govori Isus u svom apokaliptičkom govoru (Mt 24,15 i par.). Sikarijci su se tada pod Eleazarom, nećakom Jude Galilejca, povukli u Masadu, Herodovu utvrdu, i pružali očajnički otpor Rimljanima do travnja god. 73, kad su zbog nestanka vode počinili skupno samoubojstvo da ne bi pali živi — ni oni, ni žene njihove, ni djeca — u ruke Rimljana.¹⁰

Učenje zelota

Zeloti se u svom učenju ne razlikuju mnogo od farizeja.¹¹ Ipak smatraju da budućnost naroda i dolazak kraljevstva Božjega ne ovisi samo o savjesnom opsluživanju Zakona i čekanju nekog izvanrednog Božjeg čuda, već smatraju da to oni moraju ostvariti svojom borbom i oružjem, ne isključujući pri tom Božju pomoć. Idejni temelj borbe jest: Jahve je jedini gospodar Izraela i Izrael, dosljedno, mora priznati, samo njegovo gospodstvo, u Izraelu mora vladati samo teokracija. Stoga treba uskratiti caru porez jer on uključuje priznanje njegova gospodstva; ne primaju u ruke carev novac na kojem je njegova slika jer to smatraju idolopoklonstvom. Osuđuju zloupotrebu ljudske vlasti nad čovjekom. Bore se za socijalnu pravdu i za slobodu svoga naroda.

2. Isus i zeloti

J. Lehmann iznosi tvrdnju da je Isus bio pripadnik zelotske stranke. Zeloti se u svom borbenom programu bore protiv društvenih i političkih nepravdi, protiv svećeničke klase i bogoštovlja, protiv bogataša i Rimljana koji porobljavaju narod, a za slobodu i nezavisnost Izraela. Isus je osuđen da buni narod, da zabranjuje davati caru porez, da nasilno želi izmijeniti religiozno stanje zauzimanjem Hrama; osuđen je što udara protiv bogataša, što o sebi tvrdi da je židovski kralj, što govori o maču i ustanku; on umire kao zelot koji teži za kraljevstvom, kao Juda Galilejac, njegovi sinovi Jakov i Šimun¹² i mnogi drugi njihovi pristaše koje Rimljani pribijaju na križ. Potvrdu vidi u tome što o zelotima nema u evanđelju govora, iako su oni veoma aktivno prisutni u židovstvu evanđeoskog vremena.

Tko malo poznaje povijest onog vremena, osobu i poslanje Isusa Krista kako nam ga prikazuju evanđelja i pisci toga vremena, lako može uvidjeti neutemeljenost i naivnost takva dokazivanja.

Isus i učenici

J. Lehmann smatra da su barem polovica Isusovih učenika pripadnici zelotske stranke. Sigurno Šimun Zelot-Revnitelj (Lk 6, 15; Dj 1, 13), ara-

¹⁰ JOSIP FLAVIJE, *Bel.* 4,3,10;5,1;6,3

¹¹ DANIEL-ROPS zelote povezuje s farizejima kao njihovu krajnju ljevicu, a herodovce uz sadućeje kao njihovu krajnju desnicu. Vidi *niv. dj.*, str. 166.

¹² JOSIP FLAVIJE, *Antiq.*, 20,5,2

mejski Kanaanac (Mk 3, 18; Mt 10, 4), i zatim Juda Iskariot. Istina, nemamo još zadovoljavajuće tumačenje za nadimak Iskariot: da li to znači »čovjek iz Kirjata«, mjesta u Judeji (Jš 15, 25), ili »čovjek sikar« (sica = bodež), ili prema aramejskom čovjek iškarja = »izdajnik«. ¹³ Svakako ga izvještaji u evanđeljima ne prikazuju kao nekog borca zelota, a još manje kao sikarijca.

Isto bi bili i dva brata Zebedejeva, Jakov i Ivan, nazvani Boanerges — »Sinovi groma«. Amo bi spadala i druga dva brata: Petar i Andrija. Petar se naziva Simun, Bar Jona — Jonin sin. J. Lehmann povezuje Bar Jona s pokretom Barjonim — to su teroristi, fanatici koji se spominju u Talmudu. Ali povjesničari kažu da se ne pojavljuju prije 70. god. po Kr.¹⁴

Istina, učenici Isusovi dijele mišljenje židovstva iz vremena Kristova i sanjaju o zemaljskom, nacionalnom, vremenitom kraljevstvu. Još i nakon uskrsnuća postavljaju Gospodinu pitanje: »Hoćeš li sada obnoviti kraljevstvo u Izraelu?« (Dj 1, 6; usp. Lk 24, 21). Tek u plamenu Duha Svetoga nestat će svake predrasude o Kraljevstvu i shvatit će istinsku poruku evanđelja i Božjega kraljevstva. Ipak to nisu bili nikakvi revolucionari, već mirni ljudi, galilejski ribari, plašljivci, koji su se svi razbjegli kad su uhvatili Isusa.

Evanđelje i zelotski pokret

Isusa neki nastoje prikazati u njegovim nastupima i govorima kao zelota. Kraljevstvo Božje koje propovijeda ne razlikuje se, navodno, mnogo od onoga što ga na zemlji žele ostvariti zeloti.

Pokušaj »čišćenjem Hrama« žele prikazati kao neuspjeli pokušaj da se oružjem osvoji Hram. Ali to je izvrtanje evanđelja. Čišćenje Hrama donose sva četiri evanđelista. Značajno je da Ivan (2, 13—25) stavlja taj događaj na početka Isusova javnog djelovanja, što bi više odgovaralo povijesnoj zbilji, dok ga sinoptici (Mk 11, 15 Ss; Mat 21, 12 s; Lk 19, 45 s) stavljaju na kraj Isusova javnog djelovanja. Sami njegovi učenici nisu shvatili značenje tog događaja. Istom u svjetlu Isusova uskrsnuća dokučili su njegov dubok smisao. Protivnici Isusovi na suđenju pred Velikim vijećem iznose taj događaj, ali ne kao neki pokušaj oružanog zauzimanja i rušenja svetih institucija. Ponavljaju Isusove riječi, iako ih ne shvaćaju: »Razvalit ću ovaj Hram, sagrađen ljudskom rukom, i za tri dana sagrađit ću drugi koji neće biti sagrađen ljudskom rukom« (Mk 14, 58). Zeloti se oduševljavaju proročkom porukom i govore da treba očistiti Hram i sinove Levijeve kako bi prinosili žrtvu Jahvi u pravednosti (Mal 3, 1—4; Jr 3). Ali ovdje se radi o nečem drugom. Ne samo da treba pročistiti svećenstvo i produhoviti obrede i žrtve — Isus govori i o novom Hramu i, dosljedno, o novom svećenstvu i novom kultu »u Duhu i istini«. Apostoli i prvi vjernici još pohađaju Hram iako imaju i svoj novi kult koji obavljaju po kućama. Postupno ih Duh »uvodi« u punu istinu i oni shvaćaju riječi Isusove o novom Hramu koji je proslavljeno čovječstvo Isusa Krista i o novom kultu u Njemu. Ivan, koji već gleda »izdaleka«, u svom evanđelju to jasno naglašuje (Iv 2, 21 s).

Isusov stav prema *plaćanju poreza* posve se razlikuje od stava zelota.

¹³ T. CULLANN, *Der zwölfte Apostel*, Tübingen 1966, str. 218—222

¹⁴ RABI J., *nav. dj.*, str 11

Ovi odbijaju plaćati porez. A Isusu pristupaju farizeji i Herodovci s pitanjem: »Je li dopušteno dati caru porez ili nije«? (Mt 22, 17). Vrlo određeno i škakljivo pitanje. Ako kaže »ne«, znak je da pripada zelotskoj stranci. Kaže li »da«, tada će se otkriti kao prijatelj Rimljana, neprijatelj naroda. Isus ne daje neki diplomatski odgovor da bi prikrivio svoje simpatije prema zelotima. On nadilazi rasprave toliko drage židovima u to vrijeme i otkriva i na taj način tajnu evanđelja i svoga Kraljevstva. Kraljevstvo Božje nije zemaljska vlast, nego Božje gospodstvo, mesijevstvo Isusovo nije težnja za političkom vlasti za kojom teže zeloti, nego duhovne naravi; Isus ne donosi nacionalno oslobođenje, nego religiozno, duhovno oslobođenje od grijeha.

Zeloti pokušavaju oružanom borbom ostvariti *Božje kraljevstvo*. I Isus govori o maču: »Nisam došao da na zemlju donesem mir, nego mač« (Mt 10, 34). I uoči svoje muke kaže: »Tko nema mača, neka proda ogrtač svoj (nešto što je nužno potrebno čovjeku!) pa ga kupi« (Lk 22, 36). »Mač« je samo simbol razdvajanja koje stvara dolazak Božjeg kraljevstva na ovaj svijet. Lijepo to tumači Luka 12, 51—53. Ljubav prema Kristu, ljubav prema Kraljevstvu mora biti iznad svega, iznad svake ljubavi, pa bila ona sveta kao što je roditeljska, majčinska, sinovska. To je već najavio starac Šimun Mariji u Hramu: »On (Isus) je određen za propast i uskrnuće mnogih u Izraelu, za znak kojem će se protiviti — *semeion antilegomenon*« (Lk 2, 34). I Luka 22, 36 želi kazati da za učenike s Isusovim odlaskom nastupa vrijeme duhovne borbe i stradanja. Za tu borbu treba biti spreman sve žrtvovati, pa i ono što nam je najnužnije u našem životu, kao što je mirni ležaj koji izražava slikom »plašta«. Oni moraju odsad svjedočiti i propovijedati Kraljevstvo. I ono raste kao »sjeme koje samo raste« (Mk 4, 26—29), gotovo bez ljudskog djelovanja, dolazi »odozgo«. Strpljivost i čekanje seljaka koji čeka plod slika je vjernika i učenika koji moraju u strpljivosti iščekivati klijanje, rast i dozrijevanje Božjega kraljevstva. To kraljevstvo nastupilo je već ulaskom Isusovim u našu povijest: »Ako ja Božjim prstom izgonim zle duhove, znači da je došlo k vama Kraljevstvo Božje« (Lk 11, 20). Kraljevstvo Božje ne može se odijeliti od osobe i djelovanja Isusa Krista. Tu se bitno razlikuje propovijedanje Božjega kraljevstva Isusa Krista i nacionalistički, zemaljski snovi o izraelskom kraljevstvu Zelota.

Isusovi zahtjevi i zeloti

Još dublji bezdan dijeli učenje Isusovo od učenja zelota. Isus traži obraćenje i posebno ljubav. U mnogim tekstovima koji govore o ljubavi Isus ima u vidu konkretne prilike u Palestini i misli očito na zelote.

Jednom ga obavijestiše o onom što se dogodilo s Galilejcima kojih je krv Pilat pomiješao s krvlju njihovih žrtava. Vjerojatno se radi o zelotima koji su se po svom utemeljitelju nazivali i Galilejci. Isus ne diže narod na ustanak, na pobunu, već poziva sve na obraćenje. »Ako se ne obratite, svi ćete tako izginuti« (Lk 13, 1—5).

»Učenici groma«, Jakov i Ivan, uzrujani zbog negostoljubivosti jednog samarijskog sela koje nije htjelo primiti Isusa, zahtijevaju da »oganj siđe s neba i da ih uništi« (Lk 9, 54—56). Bili su učenici Ivana Krstitelja koji je išao pred Gospodinom »Ilijinim duhom i snagom« (Lk 1, 12) i oš-

tro ustao protiv »zmijskog poroda« te pozivao na obraćenje i prijetio »sudom i ognjem« (Lk 3, 7—9). Kad je neki pedesetnik po nalogu kraljevu došao uhvatiti proroka Iliju, »Božjeg čovjeka« i doviknuo mu: »Čovječe Božji! Kralj je naredio, siđe«!, ovaj mu odgovori: »Ako sam čovjek Božji, neka oganj siđe s neba i neka te proguta, tebe i tvoju pedesetoricu«. I oganj se spusti s neba i proguta njega i njegovu pedesetoricu (2 Kr 1, 9—10). Isus oštro ukori dva učenika, »Sinove groma«. Stari latinski prijevod i mnogi rukopisi dodaju: »Ne znate kojega ste duha? Jer Sin čovječji nije došao da sudi ljude, nego da spasi« (usp. Iv 3, 17; 12, 47). I ode u drugo mjesto.

Luka u svom »Govoru na gori« donosi uz četiri blaženstva i četiri »Jao« bogatima i sitima. Osjeća se u tim riječima snaga proročke poruke. Zeloti ustaju protiv bogataša koji ugrožavaju život pravedniku kao i Rimljani svojim oružjem. Ali Isusov govor o bogatašima nadilazi ekonomske, društvene razlike. Radi se o zahtjevu za ulazak u Kraljevstvo Božje. I odmah nadovezuje zahtjev ljubavi prema neprijateljima. On zahtijeva ne samo da se svaki osjećaj osvete u srcu prema neprijateljima isključuje nego traži i molitvu za neprijatelje. Učenik mora ljubiti i dobro činiti »nezahvalnima i zlima« (Lk 6, 35), pravednima i nepravednima (Mt 5, 44 s). Tako stupaju u sinovski odnos prema Bogu, otkrivaju se kao »sinovi svoga Oca nebeskoga koji čini da njegovo sunce izlazi nad zlima i dobrima, i da kiša pada pravednima i nepravednima« (Mt 5, 44 s). Čitajući i razmatrajući ove retke Govora na gori (posebno kod Luke 6, 27—38), vidimo da Isus ima ovdje pred sobom sasvim određene prilike koje nam povijest otkriva i da aludira na pokret Zelota.

Zeloti poput farizeja i esena ljube samo one koji izvršuju obveze Zakona Mojsijeva po njihovoj koncepciji. Za farizeje kao i za zelote ostali su samo »proklet narod« (Iv 7, 49). Kad je neki mladić, koji je poznao »najveću zapovijed«: ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu, i želio znati koji je taj »bližnji«, zapitao učitelja Zakona što mora činiti da baštini život vječni, Isus iznosi nezaboravnu usporedbu o milosrdnom Samarijancu. Ovaj vidi bližnjega u onome koji je u skrajnoj nuždi. Ne pita za narodnost, za vjeru, za njegov nazor na svijet. On vidi da je to »bližnji« koji treba njegovu ljubav. Izlaže se opasnosti da i sam bude napadnut od razbojnika. Ne stvara planove kako bi trebalo i što bi trebalo poduzeti. Pruža stvarnu pomoć u posve određenom slučaju. Spašava čovjeka na cesti i velikodušno mu pomaže da se oporavi (Lk 10, 25—37). Zeloti kao i farizeji »zavidni su« što je Bog tako dobar (Mt 20, 15). Neshvatljiva im je ta ljubav. Ne mogu pojmiti da jedna mala usluga pružena gladnome, žednome, zatvoreniku. . . može obogatiti i jedan promašen život i osigurati mu Kraljevstvo nebesko (Mt 25, 31—46).

Zapovijed ljubavi, »nova zapovijed«, Kristova zapovijed nešto je posve novo u Objavi. To je zaista Punina objave koja nam se otkriva u Kristu i koju nisu mogli shvatiti ni zeloti ni eseni ni farizeji. I to ih je odvajalo od Isusa Krista. Sveti Ivan Evanđelist stavlja ih sve pod isti nazivnik: »Židovi« koji nisu prihvatili poruku evanđelja ostali su »tvrda srca« i osudili Ljubav koja se objavila u Kristu.

Isus nije podržavao revolucionarne pokrete svoga vremena. Za svog zemaljskog života vrlo je suzdržljiv u odnosu na naslov »Mesija — Kralj«. Kad je u pustom kraju čudesno nahranio mnoštvo, htjedoše ga »na silu

uhvatiti i učiniti kraljem«, ali on posve sam ode u goru (Iv 6, 15). Brižljivo kida sve političke naslage s naslova Kralja. Pred Pilatom će jasno reći da je Kralj, ali odmah nadodaje da njegovo kraljevstvo nije »od ovoga svijeta«, nego kraljevstvo istine (Iv 18, 36 s), ljubavi i mira. Umire kao žrtva židovskih politikanata, osuđen od onih protiv kojih se ovi bore. Paradoks mržnje, i paradoks neizmjerne ljubavi. On traži obraćenje, traži odgovor na ljubav Očevu koja se u njemu očitovala. Nije donio neku ideologiju, niti se stavio u službu postojećih ideologija i ideja, nego nadilazi sve, i stavlja se posvema u službu čovjeka, u službu pravoga života, u službu »vijeka koji dolazi«, ali na koji se treba pripremiti i koji treba pripremati ovdje na zemlji zalaganjem za pravednost, za mir i ljubav prema svim ljudima.

II. ISUS I REVOLUCIONARI DANASNJEG VREMENA

Isus revolucionarac?

Neki u dobroj namjeri, nestrpljivi zbog nepravda, nasilja, raznovrsnih ropstava koja vladaju u svijetu, prikazuju Isusa kao političara, lidera, kao revolucionara da opravdaju oružanu borbu za ostvarenje pravednijeg i ljudskijeg društva u svijetu. Prikazuju Isusa kao političkog lidera koji djeluje na pojedince, na grupe, na mase, koji ga slijede. Posebno se pozivaju na Markovo Evanđelje, Evanđelje ljudskosti Kristove. Zbog mnoštva naroda uvijek je morala biti pripravna lađica kako ga ne bi satrli (Mk 3,9).

Drugi pokušavaju prikazati Isusa kao osporavatelja, revolucionara, političara koji potkapa stare religiozne i društvene strukture, one što su se smatrale »svetima«, kao opsluživanje subote, Hram, obveze čišćenja. Isus ruši društveni poredak žestoko napadajući bogataše koji su svemu tome krivi, potkapa političke strukture koje guše čovjekovu osobu te želi ovu osloboditi od svake prisile. Pojavljuje se kao nesmiljen prevratnik koji do temelja ruši sve staro i nameće svoju nauku, svoj društveni poredak, svoju etiku.

U novije vrijeme, nakon teologije smrti Boga, teologije sekularizacije i teologije nade, pojavljuje se teologija politike, revolucije, oslobođenja. Smatra se da su do sada Isusa odviše »uglačali, prešućujući i zataškajući najvažnije oštrice njegova društvenog i religioznog osporavanja«.¹⁵ Teologiju sekularizacije iznosi *Harvey Cox*. Drugi ideju dalje razvijaju i traže od Crkve veći politički angažman (*J. B. Metz*), traže da bude revolucionarna *J. Moltmann*, *R. Alver*. Konačno, *G. Gutierrez* razvija teologiju oslobođenja.¹⁶ On smatra da klasična teologija odviše razdvaja narav i nadnarav, milost i narav, Crkvu i svijet, dok nova teologija sekularizacije to poistovjetuje. Stara teologija nije praktična, budući da Crkva djeluje u svijetu, utječe na svijet, a teologija sekularizacije, s druge strane, ruši religiozno i nadnarav. Smatra da se ljudsko i božansko, spasiteljsko i sekularno, crkveno i svjetsko dodiruju i miješaju, ali se ne poistovjećuju. Razlika između Boga i čovjeka, milosti i naravi, Crkve i države, eshato-

¹⁵ *Služba Riječi* 4(70) str. 23.

¹⁶ G. GUTIERRES, *Teologia della liberazione*, Brescia 1972.

loškog otkupljenja i političkog oslobođenja samo je kvantitativna a ne kvalitativna. Borba za ljudskije, pravednije, bratskije društvo nije samo neko predevanđelje, priprava na evanđelje i na dolazak Kraljevstva nego već u sebi ima spasiteljski učinak, već je to rast Kraljevstva, iako još nije dolazak Kraljevstva Božjega i sve Kraljevstvo. Smatra da nije dovoljna unutarnja preobrazba čovjeka, već se traži promjena društvenog ustrojstva, i u tome bi se sastajala eshatologija.

Isusovo evanđelje

Isus nije nikakav *leader*. On djeluje na pojedinca, pogledom ga svojim osvaja, ali nema u njemu ništa od superiorizma i paternalizma. On prihvaća čovjeka pojedinca kakav jest da ga milošću svojom preobrazi u svoga svjedoka, u svjedoka evanđelja. I kod Dvanaestorice vidimo da svaki čuva svoj karakter, svoje sposobnosti, svoju osobnost, i kao pune osobe upravlja ih cilju za koji su pozvani. Isus privlači mase, ali nikad ne upada u pogibelj da im se dopadne na štetu svoga poslanja, na štetu Istine (usp. Iv 6, 21—65).

Isus ne povezuje svoje evanđelje ni uz jednu strukturu, ni uz jednu politiku, ni uz jednu društvenu revoluciju. Ne želi da evanđelje postane sinonim za revoluciju, stanovitu politiku, određen društveni poredak. Starozavjetni proroci okrivljuju i osuđuju političare zbog kršenja Zakona i ljudskog prava. Tako prorok Natan kralja Davida, Ilija Ahaba, Izaija Ahaza, Ivan Krstitelj Heroda. Isus ne prokazuje grijeh političara kao proroci proročkim rječnikom. Proroci dižu glas kada nepravda postaje vidljiva, uočljiva ali se zaustavljaju na pragu čovjekove svijesti. Isus prodira u dubinu ljudskog bića gdje se čovjek susreće s nadnaravnim, s Bogom i potresa cijelim bićem, stvara u čovjeku novo srce i nov duh.

Isus nikad ne potiče na organiziranu i promišljenu pobunu, na ustanak. U vrijeme najveće stiske, nacionalnog i političkog ugnjetavanja, ne podiže narod da se oružjem digne protiv nepravednog ugnjetavača. Značajan je njegov već spomenut odgovor kad su mu javili da je Pilat krv nekih Galilejaca pomiješao s krvlju njihovih žrtava. Ni tada ne diže narod na uzbunu, već poziva sve na obraćenje. »Ako se ne obratite, svi ćete tako izginuti« (Lk 13, 1—3).

»Sloboda« je velika ljudska vrednota koja dolazi od kršćanstva, od Židovstva. To je objavljena Istina. Proroci navješćuju i Židovi očekuju Mesiju kao osloboditelja. To oslobođenje opisuju proroci slikama materijalnog, političkog i vremenskog oslobođenja i blagostanja, pa i oni proroci koji su duboko pronikli u duhovni, nadvremenski božanski smisao mesijanizma (usp. Deuterioizaija). Židovske stranke u vrijeme Isusovo, farizeji, zeloti i eseni, iako s malom razlikom, očekuju političko oslobođenje, upravo od Rimljana (Kitim u Kumranu). Isus naglašuje pravi smisao oslobođenja. To je duhovno, milosno oslobođenje od grijeha i opaci- na, od vlasti demonske, koje se ostvaruje po obraćenju. To je jedini uvjet za ulazak u Kraljevstvo Božje. Ono se očituje u svijetu u sveopćoj ljubavi prema svima ljudima, u preobražaju svijeta koji ima postati ljudskiji, pravedniji. Židovi nisu iščekivali takva Mesiju, pa ga vodeće stranke odbijaju, osuđuju. Isus je osuđen kao »političar« u igri politikanata, kao

onaj koji »buni« narod, kao onaj koji sebe proglašuje Mesijom — Kraljem, iako se jasno vidi da Isus govori o kraljevstvu »koje nije od ovoga svijeta« (Iv 18, 36), i ne ugrožava Rimsko Carstvo. I upravo u paradoksu mržnje i ljubavi koja se otkriva u Kristovoj mucii ostvaruje se obraćenje: »Kad budem uzdignut sa zemlje, sve ću ljude privući k sebi« (IV 12, 32).

Dvoje moramo imati u vidu, kaže O. Cullmann, u propovijedanju evanđelja: prvo: kršćanstvo je čekanje »svijeta koji dolazi« — *ho aeon ho melon, ho erhomenos* (Mt 12, 32; Mk 10, 30; Lk 18, 30 itd.), čekanje Kraljevstva svjetla i radosti kad će biti izbrisana svaka suza s očiju potlačjenih, progonjenih, zapostavljenih i bilo kako ugroženih (usp. Otk 7, 17). U ovom ozračju iščekivanja relativizira se svaka ljudska moć i institucija, pa i religiozna. I drugo: traži se istinsko »obraćenje srca«, istinska meta-noia za ulazak u Kraljevstvo, to obraćenje nužno mora mijenjati i rušiti društvene i religiozne strukture koje ne dolikuju ljudskom dostojanstvu. Ove istine treba naglasiti i ne bojati se parole da je »vjera opijum za narod«. ¹⁷

Izbjegavati moramo svaki apriorizam, svaku instrumentalizaciju Pisma te prekrivati svoje misli i vremenite težnje evanđeljem. »Apologija svršenog čina, oslobođenje koje nije uvijek tumačenje evanđeoske slobode što se rađa od istine i ljubavi«, nego je često »eufemizam koji krije prevratne metode«, »mimetizam nekršćanskih sociologija«, »materijalističke psihologije koja zarazuje takozvano potrošačko društvo« (Pavao VI).

Zaključak

Isus Krist, božanski učitelj, nije pokretao niti podržavao revolucionarne pokrete ni svoga vremena ni bilo kojeg vremena. »Božanski Utemeljitelj Isus Krist nije Crkvi predao nikakav nalog niti odredio nikakav cilj kulturne naravi. Cilj koji joj Krist označuje jest strogo religiozne naravi. Crkva treba da vodi ljude Bogu da mu se predaju bez pridržaja. . . Crkva ne može nikada izgubiti s vida taj strogo religiozni i nadnaravni cilj«. ¹⁸

To naglašuje i Konstitucija o Crkvi. Potrebna je zdrava međusobna suradnja Crkve i političke zajednice. Crkva ima svoju misiju u svijetu da pomaže i uzdiže što god je istinito, dobro i lijepo u ljudskoj zajednici. Ona mora nastaviti djelo svoga božanskog Utemeljitelja u služanju svijetu. Ona postaje revolucionarna kao i njen božanski Učitelj samo rušeći strukture koje su na putu i ne služe diakoniji ljubavi. Ali njeni »putovi i sredstva« uvijek moraju biti kao i njezinog Učitelja — evanđeoski: evangeliziranje, objava radosne vijesti da smo svi braća u Gospodinu i djeca Oca nebeskog po milosti otkupljenja i izbavljenja koju nam je Krist svojom mukom i uskrsnućem stekao (Gs 76).

»Svijet će nas tek tada ozbiljno poslušati kad budemo imali hrabrosti propovijedati nepokvareno evanđelje, ne isključivši sablazni«. ¹⁹

¹⁷ O. CULLMANN, *Jesus und die Revolutionären seiner Zeit*, Tübingen 1970.

¹⁸ PIO XII, *Čitat u Konstituciji o Crkvi (GS 76)*: 9. III. 1956, AAS 48(1956) str. 212.

¹⁹ O. CULLMANN, *Schreiber an das Koiloquium katholischer Intellektueller*, Strasbourg 1971.